



Nadškof Jeglič s prvimi gojenci šentviške gimnazije leta 1915 v Lurdu. Sede (od leve proti desni): spiritual dr. C. Potočnik; † dr. Svetina; škof Gnidovec; nadškof Jeglič; profesor V. Hybašek; profesor † dr. Fr. Perne. V drugi vrsti od leve: † Kern; † Jenčič; † Kočevar; Ferjančič, duhovnik na Primorskem; profesor Mali; Semič; † Žagar; Fr. Blažič, župnik v Štangi; dr. Kovačič, tajnik bana dr. Natlačena; Val. Bidovec, starešina sodišča v Radovljici; Fr. Bizjak, šef trgovine Radio v Ljubljani; primarij dr. Val. Meršol. Zadaž stoje (od leve): Anton Gornik, dekan v Šmartnem pri Litiji; Jeglič; vseuč. prof. dr. Zorč; Cerar; Kastelic.

Leta 1888 je v zgodovini pisalnega stroja znamenito tudi zato, ker je takrat zbor strokovnjakov v Torontu (v Severni Ameriki) sprejel razvrstitev črk Remingtonove črkovnice kot »univerzalno tastaturo« in tako odstranil samovoljnost in zmedo, ki sta vladali dotlej v tem pogledu.

Od leta 1888 nimamo bistvenih izboljšav pisalnega stroja. Naprave kakor: tabulator, stikalo za prosti tek valja, menjalni stik, priprava za razprto pisanje, za menjavanje barvnih trakov in podobno sicer olajšujejo delo, na drugi strani pa zamotavajo ves ustroj, otežujejo rabo in pisalni stroj podražujejo, ovirajo torej njegovo uporabo za splošnost.

SLOVENSKO NARODNO BLAGO

Vinko Möderndorfer

NAMER

Nàmer je zli duh, ki prinaša tudi kožne bolezni, katerim ne vemo imena; po navadi dobi človek in žival po telesu izpuščaje. Tedaj rečejo »sem se nàmeril na nekaj«. Kogar se loti nàmer, naj sleče spodnjo obleko, jo obrne in obesi tri noči na vrh strehe. Nàmer bo potem izginil in človek ozdravel. Perica prepreči ob pranju nàmer s tem, da napravi z živim oglom križ čez oni del pepela, katerega ima v čeburu. Ko gospodinja popari in osnaži kokoš, prekriža z živim oglom vodo, s katero je kokoš poparila, da tako prepreči in odžene nàmer (1).

V okolici Tolmina prej in slej imenujejo nàmer »rožepila«, ki je posebno rad na glavi, in napravijo na oteklini »sračjo nogo«, to je znamenje móre v pentametru. Soroden je tudi s tolminskim nazivom »àbu«. Vsak bolnik, ki ima zateklino ali rano, si ta del dobro zavije, da ne bi prišel vanjo àbu. Najlaže pride v telo na prepihu. Izganjajo ga z zagovorom. (Učitelj Šavli Andrej.) Tudi »govčič«, katerega imenuje Pleteršnik kot podkožne ogrce od muhe Hypoderma bovis, bo soroden z nàmerom, sodeč po naslednjem zagovoru: »Ti hudi govčič, jaz tebi zapovem: ti moraš iti iz tega goveda. Če si na krvi, spravi se na drob; če si na koži, če si v koži, spravi se v dlako, ven iz tiste dlake v skalovje, kjer nobena krščanska stvar ne zaide.« (Janko Barle v Nar. starina.) Prav tako bo soroden »metljaj«, to so neki mozolji, ki se delajo človeku na nogah, pa tudi »kukec«, to je prstni črv. Tudi te zagovarjajo: »Ti hudi metljaj, jaz tebi zapovem v imenu svetega Mihaela, jaz tebi zapovem, da se moraš spraviti iz tega krščenega človeka v hude gošče, kjer nobena krščanska stvar ne zaide, kjer se megle narede, kjer božji petelinc ne poje.« (Iz Vedeža in dohtarskih bukev iz leta 1720 po Janku Barletu: Prinosi slovenskim nazivima bilja; Zbornik za nar. život, XXX, str. 181 do 229; izdala Akademija znanosti v Zagrebu.) V Beli Krajini pa točno ločijo »jarbolec« od nàmera. Če ima žival jarbolec (bulo, mozolj), križajo z brusom, ki je ležal na sveti večer na mizi, in razgovarjajo: »Jaz ti velim z božjo pomočjo, imaš se razajt (raziti) kot oblak na nebu. Jaz ti velim z božjo pomočjo, imaš

se razajt kot megla na polju. Jaz ti velim z božjo pomočjo, imaš se razajt kot pena na vodi« (1). Kdor hoče z uspehom »razgovarjati«, mora biti zelo pošten človek in ljubitelj živali in ne sme nobene ubiti (1).

NOČNINA — MRAČNINA

Če je otrok mračen, ga ščiplje v trebuhu, od njega gre zeleno blato (1) in nima spanja in teka (16). Mati ga pokadi s kumino in s prahom, ki ga je pometla izpred praga, oboje strese na žerjavico in drži nad dimom otroške plenice (1); drugod ga mati pokadi s tremi treskami od treh oken in treh pragov, katere denejo še pred sončnim vzhodom na žerjavico (16). Nočnina se prenese po plenica in tudi po tistem, ki pride o mraku v sobo. Radi tega mora vsakdo, preden stopi v sobo, pred vrati nekaj odložiti ali pa položiti v sobi na stol pred oknom in tudi sesti (16). Otroka, kateremu je naškodil mrak, pokadijo »z mravinčjim grozdščem« (homulica Sedum) in ga kopljejo v vodi, v kateri so kuhali lahkotnice (Ballota nigra). Kopeli pridenejo tudi cerevo oglje (Quercus cerris; 1).

Mračnjak je velik mož, črn in kosmat s širokim klobukom. Noč za nočjo gnjavi človeka, ki si pa ne more pomagati. Odženemo ga z narobe obrnjeno copato, ki jo vržemo vanj (1). Mračnino dobi otrok, če ga mati nese ob mraku izven hiše, ali pa če pozabi plenice zunaj hiše, da pade mrak nanje (16). Mrake dobi otrok, če bi prišel tujec v hišo in ga prijel, še preden je vzel luč v roke (18). Mraki pridejo v drob, kjer trgajo in sušijo človeka (18). Mraki se pokažejo tudi s tem, da človeku šumi v glavi, mu kruli v želodcu in čuti onemoglost v udih. Stari ljudje so mrake tudi videli, to so bili trije mladi »dečareci« (mladi fantki, 20). Neko staro ženo, ki je zagovarjala mrake, so klicali za »vragovo mamico«. Ta je zabičevala ljudem, da ne smejo v prvem mraku razoglati iz hiše, ker bi dobili mrake. Če jih je pa kdo že dobil, si mora ob zvonjenju avemarije naliti vode v krničko (leseno posodo), iti pod žleb, se zmočiti z vodo po obrazu, jo viliti preko glave na streho, jo zopet ujeti v posodo, ko priteče s strehe, in se zopet namočiti kot prvič. To je treba ponoviti trikrat. Ko jo zlije tretjič na streho, vode ni treba več prestreči, bolnik naj le takoj hiti v posteljo (20). »Vragova mamica« je še takole odganjala mrake: »prečitala«, to se pravi govorila je nad bolnikovo glavo: »Mraki! Mraki! Vi ste junaki! Pojdite iz te (N.N.) žegnane glave, iz tega žeganega telesa, tu nimate mesta, tu nimate obstanka! Če ste iz kurnjeka (kokošnjaka), idite na kurnjek; če ste s smetnjaka, idite na smetnjak; če ste iz vode, idite v vodo; če ste izpod kapelice, idite pod kapelico; če ste iz loga, idite v log; če ste iz gore, idite v gore; če ste s proda, idite na prode; če ste s pepelišča, idite na pepelišče! Tam kljukajte, tam škrablajte, tam šumite, tam jokajte, tam sekajte, tam rušite, tam sušite zeleno drevje, tam tulite, tam cvilite, tam brečte (jokajte), tam rušite kamenje, tu nimate obstanka; zapustite to žegnano (N.N.) glavo, to žegnano (N.N.) telo, tu nimate mesta. Če vas je 99, naj vas bo 90 itd. (odšteva 9) do: če vas je 9, naj bo 1; če si 1, naj vas ne bo ni kaj!« Vso zarotitev ponovi devetkrat. Ako »vragova mamica« ne more priti k bolniku in tudi bolnika ne morejo pripeljati k njej, tedaj ta izgovarja zagovor na vodo, kis ali mast in s temi reči potem pripravijo bolniku jed (20).

ŠEN

Na šen položijo moder ovojni papir od sladkorja v stožcih, katerega pa so poprej na drobno prebodli s šivankami. Kadijo ga tudi s konopljeno prejo. Konoplje so sploh talisman zoper razne duhove. Zažgejo smodnik in na tem ognju segrejejo ponvico. Z očrnelo ponvico mažejo šen in govorijo: »Šen, ti hočeš biti lep, pa grd bodi, ti hočeš biti črnjev (to je rdeč), pa črn bodi!« »Bog Oče ga razženi, Bog Sin ga razženi in Bog sveti Duh ga razženi« (16). Tudi tale zarotitev je znana: »Nehaj, nehaj, ti huda, hudobna kri! Tebe preganja prava živa Kristusova kri. Kristus je bil prej kot ti!« Odmolijo še trikrat: »Pomagaj Bog Oče...« in trikrat izpljunejo (16 in 20). Skrajšana je zarotitev: »Ah, ti hudobna kri, tebe preganja Jezusova kri, sveta Rešnja Kri je bila prej na svetu kakor ti! Amen« (23).

NAŠE SLIKE

K delom slovaških umetnikov. Ne le po številu, temveč tudi po žilavosti in junaškem boju za obstanek so nam močno podobni bratje Slovaki, ki svojemu ženstvu pravijo »Slovenke« in govore, kakor sami pravijo, »slovenski« jezik. Do prevrata je bila vsa njihova narodna delavnost osredotočena na en cilj, na ohranitev narodne samobitnosti, na obrambo pred nasiljem tujega naroda, ki jim je odrekal pravico do obstanka. Po prevratu se je z ustanovitvijo češkoslovaške države pričela nova doba procvita in napredka za sicer maloštevilni, pa zdravi in napredujoči slovaški narod. V kulturnem prizadevanju Slovakov je zlasti upodabljaljoča umetnost po vojski pokazala nepričakovano lepe plodove.

Že leta 1895 so slovaški rodoljubi ustanovili v Turčianskem Sv. Martinu slovaški narodni muzej, v katerem je bil določen oblikujoči umetnosti poseben oddelek. Leta 1907 so z drugimi zbirkami prenesli tudi slike in kipe v lastno muzejsko poslopje, kjer so zbirke ostale do leta 1933, ko je bila v okviru otvoritvenih svečanosti odprta »Národná galéria slovenská« v novem poslopju slovaškega narodnega muzeja v Turčianskem Sv. Martinu, slovaški kulturni prestolnici. Slovaška narodna galerija je s podporo vsega slovaškega naroda zbrala doslej že kar prav lepo število slikarskih in kiparskih del, starejših in najmlajših tvorcev, ki zelo dobro predstavljajo mlado oblikujočo umetnost tega nadarjenega slovanskega naroda. Naj priпомним le, da je Slovak tudi slavni slikar Józsa Uprka, živopisni mojster slovaškega pestrega ljudskega življenja.

Danes objavljamo dela štirih mlajših slovaških umetnikov. V januarski številki smo že prinesli čustveno toplo »Madono slovaških gor«, sliko Karla Ondreičke, rojenega leta 1898 v Dubnici nad Váhom. — Slikar Martin Benka, čigar dvoje del objavljamo danes, se je rodil v Kiripolci leta 1888. Je predvsem pokrajinar in deluje v Pragi. Značilne so zanj kompozicije iz slovaških krajev, kjer tvori pokrajina prav za prav le slikovit okvir nekam dekorativno pojmovanim žanrskim prizorom iz slovaškega kmečkega življenja. — Janko Alexy je slikar, pokrajinar in figuralist, doma iz Liptovskega Sv. Mikuláša, kjer se je rodil leta 1894. Njegova slika »Dekle«, ki jo objavljamo, ga kaže kot dekorativno usmer-